

Musea anno 1990, veilig en zelfstandig?

AKTUEEL

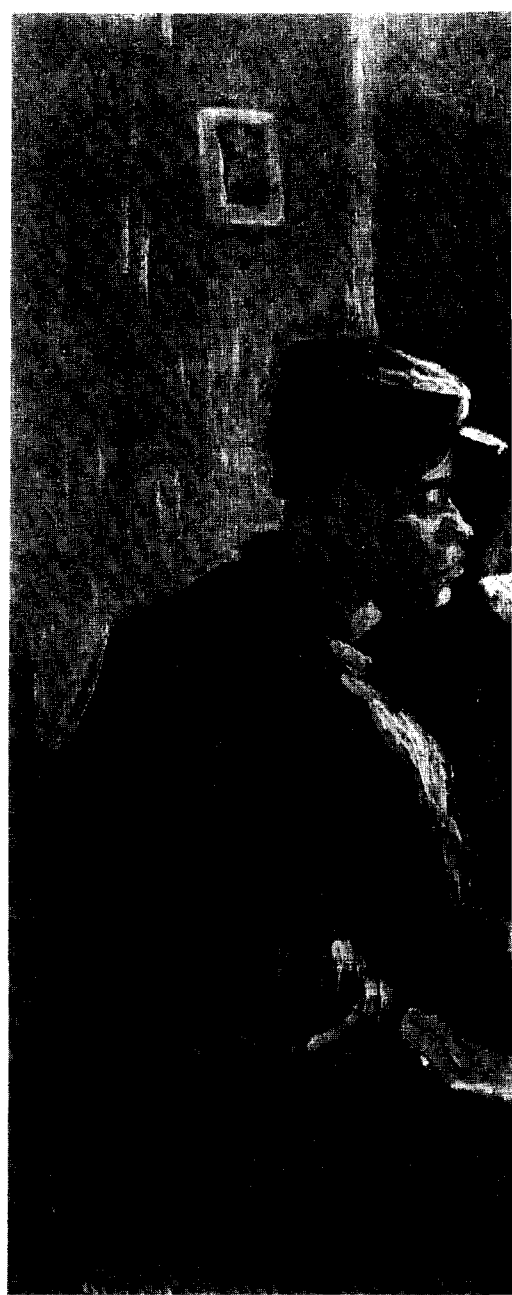
Musea en de Wet van Murphy

'Indien de mogelijkheid bestaat dat er ergens iets fout kan gaan dan gaat het ook een keer fout'. Aldus de eerste (en laatste) wet van Murphy.

Th. M. Elsing.

Wat slechts een enkeling voor mogelijk heeft gehouden is dan tenslotte toch gebeurd. Op de avond van de 12de december 1988 werden drie schilderijen gestolen uit het Rijksmuseum Kröller-Müller te Otterlo. Dit door simpelweg een glaspui te vernielen, vervolgens de schilderijen van de muur te nemen en binnen een gering aantal minuten weer buiten te staan en te verdwijnen.

In ieder geval kan geconstateerd worden dat de daders, drie of vier man met een auto, in de gelegenheid zijn geweest de nodige research te plegen en dat de directie van Kröller-Müller het nodige heeft nagelaten om de voorwerpen extra te beveiligen. De nog tamelijke onschuldige diefstal van het zelfportret van Charley Toorop was een teken aan de wand, welk men feitelijk genegeerd heeft. Ook heeft men geen enkele les getrokken uit de diefstal bij het Stedelijk te Amsterdam en alle publiciteit daarna. Indien de grote glasruiten bv. tot ca. 2 m. hoogte aan de binnenzijde van wit

▲
Vincent van Gogh, aardappeleters, 1885.

gelakt staalmat o.i.d. waren voorzien en bij de schilderijen consequent aan de achterzijde extra hang- en sluitwerk was aangebracht zou een dergelijke diefstal, gezien de vertragingen welke dan optreden, aanzienlijk riskanter zijn geweest en mogelijk achterwege zijn gebleven. Tot op het moment dat dit geschreven wordt zijn dergelijke simpele, maar effectieve maatregelen, welke voor het gehele museum de f 50.000,— niet zullen overschrijden, om onbegrijpelijke redenen achterwege gebleven. Misschien toch een kwestie van mentaliteit, zoals de Algemene Rekenkamer al eerder constateerde, maar dan wel met als gevolg iets wat men nu langzamerhand wel als grote naïviteit en grove nalatigheid zou kunnen betitelen.

Slechts een zeer schrale troost: bij het KNOB-museum-onderzoek, welk nu het grootste objectieve onderzoek naar beveiliging genoemd kan worden en welk zich sedert 12 december op rijksmusea heeft toegespitst, is gebleken dat Kröller-Müller onder de musea geen uitzondering is en dat de resultaten binnen het geheel van de bezochte musea in vergelijking met juni 1988 niet of nauwelijks verbeterd zijn.

Het KNOB-onderzoek tot op heden

De toen genoemde percentages gaan ook nu nog op en wat des te ontstellender is, voor een groter aantal musea. In een aantal gevallen is de reactie vanuit de musea dat de KNOB zich niet met 'onze musea' en het beleid dient in te laten. Deze reacties zijn met name vanuit gemeentelijke musea en een enkel provinciaal museum te horen. Men verliest dan wel uit het oog dat men de verantwoording heeft voor een openbaar en collectief cultuurbezit, het cultuurbezit van iedere burger, die dan ook het recht heeft bij een aantoonbaar minder goede bescherming van dit cultuurbezit de verantwoordelijke musea kritisch te benaderen. Het is derhalve voor een onafhankelijke particuliere organisatie als de KNOB een plicht om dit te doen en tevens aanbevelingen ter verbetering aan te dragen.

Met name aan de gemeentelijke musea lijken de spectaculaire gebeurtenissen van de laatste maanden geheel voorbij te zijn gegaan en zijn er, evenals bij Kröller-Müller, geen of nauwelijks extra maatregelen genomen. Zelf na de publicatie in nr. 3 van het Bulletin van criteria lijken veel museumdirecties geen besef te hebben van de werking van een geïntegreerd beveiligingssysteem en van de lacunes in de eigen beveiliging. Voor ca. $\frac{2}{3}$ van de onderzochte gemeentelijke musea geldt dit en voor ca. de helft van de rijksmusea. In een gemeentemuseum werd het Bulletin, na kennelijke kennisgeving van de inhoud, op de openbare leestafel gelegd en werden geen (hoogst noodzakelijke!) aanvullende maatregelen genomen.

De naïviteit van de oudheidkamer

In voorgaand betoog verdient de uitlating 'grote naïviteit' een nadere toelichting. Het is de afgelopen jaren met de Nederlandse musea, en ook met een aantal rijksmusea, niet slecht gegaan voor wat betreft een vergroting van het aantal bezoekers en een grotere verscheidenheid van publiek. Acties als Nederland Museumland en diverse radio- en televisieprogramma's hebben er toe geleid dat voor 1988 de musea ca. 20 miljoen bezoekers over de drempels hebben gehad. Daarmee is wel aangetoond dat de musea een vast en geaccepteerd onderdeel van de Nederlandse samenleving zijn geworden, en dit vooral door de publieksgerichte en educatieve activiteiten alsmede in een aantal musea een grotere tentoonstellingsfrequentie. Exposities zijn in hun presentatie veelal toegankelijker geworden voor een breed publiek.

Het publieksgerichte werk, begonnen in de 70er jaren, is een onomstotelijke verdienste van de musea. In 1970 bedroeg het bezoekersaantal nog ca. 7,5 miljoen met over het algemeen een meer elitair en specifiek cultuurgericht publiek. Met een meer gemeengoed worden van de musea en de binnenloop van een talrijk en breed geïnteresseerd publiek heeft de beveiliging echter geen gelijke tred gehouden. Daar gelden veelal nog de normen en opvattingen van vroeger, waarbij men uitging van de geïnteresseerde en betrouwbare bezoeker. Met het KNOB-onderzoek kan nu wel geconstateerd worden dat ten aanzien van het beveiligingsaspect en de training van staf en personeel in deze ook nog in de grotere musea de naïviteit van de oudheidkamer heerst.

Het is betreurenswaardig, maar gezien dit voorgaande logisch, dat veel musea niet in staat zijn vanuit hun toch wat beschermde werksfeer flexibel, inventief en effectief te reageren op het feit dat met een breed publiek ook de snel veranderende normen van de 80er jaren-maatschappij toegang hebben gekregen tot de musea.

►
*Foto exterieur
beveiligd venster
museum Overholland,
Amsterdam*

Vincent van Gogh, Zonnebloemen, 1887
▼

Contractbeheer verantwoord?

Het KNOB-onderzoek heeft nu in een veertigtal musea, representatief voor het geheel aan musea, plaats gehad, met vrijwel alle rijksmusea ook zeer verschillende maatregelen t.a.v. beveiliging en houding van het personeel heersen. Een zakelijke aanpak, compleet met het in bewaring nemen van plastic tassen bij een tweetal musea en een grote zorgeloosheid bij een tweetal andere topmusea. Daarnaast hemelsbrede verschillen in tentoonstellingsbeleid en educatief beleid en een soms bijzonder ruime interpretatie van de bevoegdheden van steunorganisaties. Een nationaal gecoördineerd conserveringsbeleid is tot op heden nog niet het antwoord geweest op de vele geschriften betreffende de stille nationale ramp m.b.t. conservering en restauratie in alle musea, dus ook de rijksmusea.

Enig cynisme kan WVC ten aanzien van het behoud van het roerend nationaal erfgoed niet ontzegd worden en de rijksmusea hebben hierin dan ook nimmer een rol kunnen en mogen spelen, welke hen in de nota 'Naar een nieuw Museumbeleid' was toegedacht.

Vanuit het ministerie van WVC zijn de rijksmusea budgetair uitgebeend, het ene museum wat meer dan het andere. Sinds 1970 zijn toegangsprijzen verhoogd zonder dat de rijksmusea daarvan zelf geprofiteerd hebben. Daarnaast blijken organisatievormen, werkwijzen en mentaliteit nog niet optimaal te zijn en zijn rijksmusea in hun activiteiten niet of nauwelijks op elkaar afgestemd.

Mede gezien de wisselende museumnota's van CRM/WVC lijkt nu al een consistent overheidsbeleid t.a.v. beheer en behoud een moeizame zaak.

Met de verregaande verzelfstandiging lijkt de overheid principieel de gedachte van een nationaal beleid ten aanzien van het beheer en het behoud van het cultureel erfgoed te hebben verlaten. De even principiële vraag dient dan gesteld te worden of de rijksoverheid dit kan en mag overlaten aan een aantal instellingen, welke hiervoor nog bij lange na niet zijn toegelast, noch materieel, noch mentaal, waarbij ook nauwelijks ruimte zal zijn voor extra armslag in financiën en personeel. De politiek en ook de rijksmusea zullen zich eerst de vraag moeten stellen tot hoever de overheid mag gaan bij het 'opereren op afstand' en hoe de uitspraak dat rijksmusea hun bestaansrecht in de samenleving moeten vinden in dit geheel moet worden gezien. Indien rijksmusea als contractbeheerder hun contract niet kunnen nakomen, door b.v. een gering bezoekersaantal, problemen met management, tentoonstellingen, beperkte mogelijkheden van de aanwezige collectie of een perifere ligging, vervalt dan ook hun bestaansrecht in de samenleving?

Dat de rijksmusea uit een bureaucratistische wurggreep moeten worden verlost lijkt geen twijfel. Evenmin lijkt het twijfel dat de rijksmusea slagvaardig een gezamenlijk beleid moeten kunnen ontwikkelen, daar waar de overheid meer op afstand opereert, en dat zij met hun activiteiten ook meer rekening zullen moeten houden met de niet-rijksmusea.

Dan zal ook echter vanuit de overheid een consistente visie m.b.t. het beheer en behoud van het nationaal cultureel erfgoed moeten worden ontwikkeld, met een garantie voor het voortbestaan van de diversiteit daarvan in ook de kleinere rijksmusea. Tijd voor een nieuwe, zakelijke, globale museumnota, nu weer eens op basis van duidelijke principes en inhoudelijke argumenten in plaats van puur financiële overwegingen, welke een helder langere termijn-beleid garandeert voor het beheer en het behoud van een toch aanwezig nationaal cultureel erfgoed, ook binnen niet-rijksmusea. Tijd voor alle belanghebbenden, ook de niet-rijksmusea en particuliere organisaties om zonodig hiervoor de basis te leggen.